

# Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2009, sp. zn.: 23 Cdo 508/2009

Konkurenční doložka je stanovena k ochraně oprávněných zájmů zastoupeného při jeho účasti v hospodářské soutěži; zastoupený se jí chrání před činností obchodního zástupce, která by měla soutěžní povahu. Požadavkem na omezení zákazu konkurence, jak z hlediska doby jeho trvání, tak z hlediska jeho územního a případně též osobního rozsahu (co do okruhu třetích osob), pak zákon sleduje ochranu oprávněných zájmů obchodního zástupce jako podnikatele; jde o to, aby omezení jeho práva podnikat mělo zřetelně vymezené hranice, stanovené v konkurenční doložce, a aby takto sjednaný (stanoveným rozsahem vymezený) zákaz konkurence neomezoval zástupce více, než kolik vyžaduje potřebná míra ochrany zastoupeného. V ustanovení § 672a ObchZ se tak promítá ústavní princip zakotvený v Čl. 26 Listiny základních práv a svobod, podle něhož každý má právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu, jakož i právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost, a zákon může stanovit podmínky a omezení pro výkon určitých povolání nebo činností.

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK

JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší soud

České republiky rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Zdeňka Dese a soudců JUDr. Kateřiny Hornochové a JUDr. Pavla Příhody ve věci žalobkyně G. C. s. r. o., zastoupené JUDr. I. S., obecným zmocněncem, , proti žalovanému T. L., podnikateli, , zastoupenému JUDr. J. S., advokátem, , o zaplacení částky 200.000,- Kč, vedené u Krajského soudu v Praze pod sp. zn. 50 Cm 63/2007, o dovolání žalovaného proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 25. listopadu 2008, č. j. 3 Cmo 125/2008-88, takto:

**Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 25. listopadu 2008, č. j. 3 Cmo 125/2008-88, se zrušuje a věc se v tomto rozsahu vrací tomuto soudu k dalšímu řízení.**

### Odůvodnění:

Krajský soud v Praze rozsudkem ze dne 31. ledna 2008, č. j. 50 Cm 63/2007-57, zamítl žalobu, již se žalobkyně domáhala po žalovaném zaplacení částky 200.000,- Kč (bod I výroku) a rozhodl o náhradě nákladů řízení (bod II výroku).

Soud prvního stupně vyšel ze zjištění, že smlouvou uzavřenou dne 19. 4. 2005 se žalovaný jako podnikatel s živnostenským oprávněním k realitní činnosti zavázal vykonávat pro žalobkyni na její účet za úplatu ve smlouvě specifikovanou realitní činnost. Současně se zavázal, že nebude po dobu trvání této smlouvy vykonávat takovouto činnost jak na svůj účet, tak na účet

třetí osob, nebude se účastnit podnikání jiné společnosti, nebude vykonávat činnost jako člen statutárního nebo jiného orgánu právnické osoby a nebude zaměstnancem jiné osoby, pokud by tyto osoby měly stejný nebo obdobný předmět podnikání jako žalobkyně. Tyto činnosti se zavázal nevykonávat bez souhlasu žalobkyně též po dobu jednoho roku po ukončení smlouvy, a pro případ porušení této povinnosti se zavázal zaplatit žalobkyni smluvní pokutu ve výši 200.000,- Kč. Smluvní vztah byl ukončen dohodou ke dni 7. 11. 2005 a dne 11. 11. 2005 se žalovaný stal jednatelem obchodní společnosti se shodným předmětem činnosti jako žalobkyně. Soud prvního stupně posoudil předmětnou smlouvu jako smlouvu mandátní podle ustanovení § 566 a násl. obchodního zákoníku (dále též jen "ObchZ") a dovedil, že ustanovení obchodního zákoníku týkající se mandátní smlouvy sice úpravu konkurenční doložky neobsahují, jsou však dispozitivní povahy a sjednání takové doložky tedy nevylučují. Při sjednávání doložky účastníci použili ustanovení § 672a ObchZ, doložku však nesjednali za podmínek tímto ustanovením kogentně stanovených. Konkurenční doložka byla koncipována širěji, než toto ustanovení připouští, neboť zákaz realitní činnosti se neomezoval pouze na určité území nebo vůči stanovenému okruhu osob, a ve svém důsledku by znamenala pro žalovaného zákaz jakékoliv závislé i nezávislé činnosti po dobu jednoho roku od ukončení smluvního vztahu s žalobkyní v oboru, v němž působil a k němuž má živnostenské oprávnění. Fakticky by jej tedy vyloučila z trhu práce. Z tohoto důvodu soud prvního stupně posoudil sjednanou konkurenční doložku jako neplatnou.

K odvolání žalobkyně Vrchní soud v Praze shora označeným rozsudkem změnil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku o věci samé pod bodem I tak, že zavázal žalovaného zaplatit žalobkyni částku 200.000,- Kč (výrok pod bodem I) a rozhodl o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů (výrok pod bodem II).

Odvolací soud vyšel ze skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně, dospěl však k jinému právnímu posouzení věci. Dovedl totiž, že ujednání o konkurenční doložce obsažené ve smlouvě, kterou rovněž vyhodnotil jako smlouvu mandátní, je dostatečně určité a neodporuje ustanovení § 672a ObchZ ani dobrým mravům. Poukázal na to, že žalovaný měl podle smlouvy možnost vyžádat si souhlas žalobkyně, avšak neučinil tak a neprodleně po ukončení mandátní smlouvy se stal jednatelem společnosti se shodným předmětem podnikání jako žalobkyně. Tím porušil závazek z mandátní smlouvy, pro případ jehož porušení byla sjednána smluvní pokuta.

Rozsudek odvolacího soudu napadl žalovaný dovoláním, jehož přípustnost opřel o ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu (dále též jen "o. s. ř.") a jehož důvodnost spatřoval v tom, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci /dovolací důvod podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř./.

Nesprávného právního posouzení se měl odvolací soud dopustit závěrem, že sjednaná konkurenční doložka neodporuje ustanovení § 672a ObchZ. Dovolatel setrval na své argumentaci uplatněné již v řízení před soudy nižších stupňů, že konkurenční doložka je s tímto kogentním ustanovením v obsahovém rozporu a pro absenci teritoriálního či personálního omezení zákazu konkurence je natolik široká, že nepřipustně omezuje právo žalovaného na svobodné podnikání. Závěry soudu prvního stupně odpovídají podle jeho mínění záměru zákonodárce zamezit stanovením povinných náležitostí doložky jejímu příliš širokému dopadu a nepřipustně rozsáhlému omezení povinného. Vytkl odvolacímu soudu, že nehodnotil, zda sjednaná konkurenční doložka odpovídá požadavkům zákona, a nevypořádal se s jeho procesní obranou,

čímž založil nepřezkoumatelnost svého rozhodnutí. Žalovaný navrhl, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

Žalobkyně se k dovolání nevyjádřila.

Nejvyšší soud České republiky (dále též jen "Nejvyšší soud") jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání bylo podáno ve lhůtě stanovené v § 240 odst. 1 o. s. ř. účastníkem řízení řádně zastoupeným advokátem, jímž bylo dovolání též sepsáno (§ 241 odst. 1, 4 o. s. ř.), se zabýval nejdříve otázkou, zda je dovolání v této věci přípustné, neboť toliko z podnětu přípustného dovolání lze přezkoumat správnost napadeného rozhodnutí z hlediska uplatněných dovolacích důvodů.

Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o. s. ř.). Podmínky přípustnosti dovolání proti rozsudku odvolacího soudu jsou obsaženy v ustanovení § 237 o. s. ř..

Dovolání je v dané věci přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř., neboť směřuje proti výroku rozsudku odvolacího soudu, kterým byl změněn rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé.

Nejvyšší soud proto přezkoumal rozhodnutí odvolacího soudu, jsa přitom v zásadě vázán uplatněnými dovolacími důvody, včetně toho, jak je dovolatel obsahově vymezil (§ 242 odst. 3 o. s. ř.).

Dovolání podle svého obsahu (jenž je vzhledem k § 41 odst. 2 o. s. ř. rozhodný pro jeho posouzení) nejen polemizuje s právními závěry odvolacího soudu, ale vytýká též odvolacímu soudu, že jeho rozhodnutí je pro nedostatek důvodů nepřezkoumatelné. Tím dovolatel uplatnil též dovolací důvod podle ustanovení § 242a odst. 2 písm. a) o. s. ř., jehož prostřednictvím lze namítat, že řízení je postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Tento dovolací důvod naplněn není. Lze přisvědčit dovolateli, že odvolací soud se nevypořádal s jeho právní argumentací a že odůvodnění napadeného rozhodnutí proto nesplňuje zákonný požadavek přesvědčivosti (srov. § 157 odst. 2, in fine, o. s. ř.). Skutečnost, že odvolací soud neshledal ujednání o konkurenční doložce v rozporu s ustanovením § 672a ObchZ, však z jeho rozhodnutí vyplývá a rozhodnutí odvolacího soudu tedy přezkoumat lze.

Dovolací důvod brojící proti správnosti právního posouzení odvolacího soudu byl však uplatněn po právu a dovolání je důvodné.

Z vázanosti dovolacího soudu uplatněnými dovolacími důvody včetně jejich obsahového vymezení vyplývá, že dovolací soud může při přezkumu správnosti právního posouzení věci odvolacím soudem posuzovat jen takové právní otázky, které dovolatel v dovolání označil. Důvodnost dovolání může přitom založit jen taková právní otázka, na níž je rozhodnutí odvolacího soudu založeno (která je pro toto rozhodnutí určující).

Právním posouzením věci je myšlenkový postup soudu a z něho vyplývající závěry při výkladu právních předpisů a při jejich aplikaci na zjištěný skutkový stav věci. Při hodnocení správnosti právního posouzení tedy dovolací soud prověřuje, zda zjištěný skutkový stav

odvolacímu soudu dovoloval učinit příslušný právní závěr (srov. shodně Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. II. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 1267 s.). Právní posouzení je obecně nesprávné, jestliže soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, popřípadě ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Pro výsledek dovolacího řízení je určující posouzení právní otázky, zda ujednání o konkurenční doložce postrádající omezení jejich účinků na určité území či na určitý okruh osob je v rozporu s ustanovením § 672a ObchZ.

Podle ustanovení § 566 odst. 1 ObchZ mandátní smlouvou se zavazuje mandatář, že pro mandanta na jeho účet zařídí za úplaty určitou obchodní záležitost uskutečněním právních úkonů jménem mandanta nebo uskutečněním jiné činnosti, a mandant se zavazuje zaplatit mu za to úplatu.

Podle ustanovení § 652 odst. 1 ObchZ smlouvou o obchodním zastoupení se obchodní zástupce jako nezávislý podnikatel zavazuje dlouhodobě pro zastoupeného vyvíjet činnost směřující k uzavírání určitého druhu smluv (dále jen " obchody" ) nebo sjednávat a uzavírat obchody jménem zastoupeného a na jeho účet.

Podle ustanovení § 654 ObchZ předmětem závazku obchodního zástupce je vyhledávání zájemců o uzavření obchodů, jež jsou vymezeny ve smlouvě (odstavec 1). Stanoví-li smlouva, že obchodní zástupce činí právní úkony jménem zastoupeného, řídí se práva a povinnosti s tím související ustanoveními o smlouvě mandátní (odstavec 2).

V posuzované smlouvě, označené jako smlouva mandátní a uzavřená na dobu neurčitou (čl. VI bod 6), se žalovaný především zavázal (čl. II bod 1) provádět činnost spočívající ve vyhledávání zájemců o koupi, prodej a nájem či podnájem nemovitostí, bytů a nebytových prostor apod., s tím, že (čl. II bod 2) při této činnosti je oprávněn uzavírat s třetími osobami jménem žalobkyně na její účet smlouvy o zprostředkování či smlouvy o obstarání koupě, prodeje, nájmu či podnájmu, a žalobkyně udělila žalovanému plnou moc k jejímu zastupování při uvedených právních úkonech. Odměna žalovaného byla v čl. IV bod 1 sjednána procentní sazbou z objemu finančního plnění získaného jeho činností na účet žalované (tedy jako provize). Z popsání obsahu smlouvy, jenž je pro posouzení její povahy z hlediska příslušného smluvního typu rozhodující, dovolací soud dovozuje, že nejde jen o smlouvu mandátní, jak ji posoudily soudy nižších stupňů, nýbrž jedná se též (a především) o smlouvu o obchodním zastoupení podle ustanovení § 652 a násl. ObchZ, jíž se obchodní zástupce jako nezávislý podnikatel zavazuje dlouhodobě (soustavně) pro zastoupeného vyvíjet činnost směřující k uzavírání určitého druhu smluv (v tomto případě vyhledávat zájemce o uzavření realitních obchodů) a při této činnosti jako mandatář sjednávat a uzavírat vymezené obchody jménem zastoupeného jako mandanta a na jeho účet a činit přitom (ve smyslu § 654 odst. 2 ObchZ) právní úkony jménem zastoupeného.

Je-li posuzovaná smlouva též smlouvou o obchodním zastoupení, pak se na ni kogentní ustanovení § 672a ObchZ vztahuje (aplikuje se přímo) a nemůže být pochyb, že se od něho posuzovaná smlouva nemohla odchýlit (srov. § 263 odst. 1 ObchZ); smluvní volnost účastníků byla tedy tímto ustanovením omezena.

Podle ustanovení § 672a ObchZ ve smlouvě o obchodním zastoupení je možno písemně dohodnout, že obchodní zástupce nesmí po stanovenou dobu, nejdéle však 2 roky po ukončení smlouvy, na stanoveném území nebo vůči stanovenému okruhu osob na tomto území vykonávat na vlastní nebo na cizí účet činnost, která byla předmětem obchodního zastoupení, nebo jinou činnost, která by měla soutěžní povahu vůči podnikání zastoupeného (odstavec 1). Konkurenční doložka odporující podmínkám uvedeným v odstavci 1 je neplatná (odstavec 2). V případě pochybností může soud konkurenční doložku, která by omezovala zástupce více, než kolik vyžaduje potřebná míra ochrany zastoupeného, omezit nebo prohlásit za neplatnou (odstavec 3).

Při výkladu citovaného ustanovení je třeba vzít na zřetel, že konkurenční doložka je stanovena k ochraně oprávněných zájmů zastoupeného při jeho účasti v hospodářské soutěži; zastoupený se jí chrání před činností obchodního zástupce, která by měla soutěžní povahu. Požadavkem na omezení zákazu konkurence, jak z hlediska doby jeho trvání, tak z hlediska jeho územního a případně též osobního rozsahu (co do okruhu třetích osob), pak zákon sleduje ochranu oprávněných zájmů obchodního zástupce jako podnikatele; jde o to, aby omezení jeho práva podnikat mělo zřetelně vymezené hranice, stanovené v konkurenční doložce (srov. § 672a odst. 1, 2 ObchZ), a aby takto sjednaný (stanoveným rozsahem vymezený) zákaz konkurence neomezoval zástupce více, než kolik vyžaduje potřebná míra ochrany zastoupeného (srov. § 672a odst. 3 ObchZ). V ustanovení § 672a ObchZ se tak promítá ústavní princip zakotvený v Čl. 26 Listiny základních práv a svobod, podle něhož každý má právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu, jakož i právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost (odstavec 1), a zákon může stanovit podmínky a omezení pro výkon určitých povolání nebo činností (odstavec 2).

Ustanovení § 672a odst. 1 ObchZ stanoví, jaké náležitosti musí konkurenční doložka mít, aby byla platná (srov. § 672a odst. 2 ObchZ). Takovou obligatorní náležitostí je vedle stanovení doby trvání zákazu konkurence (ne delší dvou roků po ukončení smlouvy) též stanovení území, na něž se zákaz konkurence vztahuje; výkladem lze dovodit, že stanovení okruhu osob, vůči nimž nesmí zástupce na stanoveném území vykonávat činnost soutěžní povahy, podmínkou platnosti konkurenční podmínky není (srov. dikci "na stanoveném území nebo vůči stanovenému okruhu osob na tomto území").

Konkurenční doložka sjednaná v předmětné smlouvě stanovení územního rozsahu zákazu konkurence postrádá, odporuje tedy podmínkám uvedeným v ustanovení § 672a odst. 1 ObchZ a je proto podle ustanovení § 672a odst. 2 ObchZ neplatná.

Neplatnost konkurenční doložky pro absenci ujednání o časovém a územním omezení zákazu konkurence je z logiky věci (jak shora vyloženo) stanovena pouze na ochranu obchodního zástupce, jde tedy o neplatnost relativní, již se vzhledem k ustanovení § 267 odst. 1, věty první, ObchZ může dovolat jen obchodní zástupce. Ten tak v posuzované věci, ještě v řízení před soudem prvního stupně, učinil.

Nebyl-li platně sjednán zákaz konkurence, pak tu není závazek, jehož porušením by žalobkyni vznikl vůči žalovanému nárok na zaplacení smluvní pokuty, sjednané pro takový případ.

Jestliže odvolací soud dospěl k opačnému právnímu závěru, je právní posouzení, na němž

založil dovoláním napadený rozsudek, nesprávné (zjištěný skutkový stav mu nedovoloval učinit takovýto právní závěr).

Pro pořádek je třeba dodat, že rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. června 2007, sp. zn. 32 Odo 407/2005, na který odkázal odvolací soud, se skutečně zabývá toliko otázkou přípustnosti sjednání konkurenční doložky v mandátní smlouvě a jeho závěry tedy na problematiku posuzovanou v této věci vztáhnout nelze, jak správně namítl dovolatel.

Nad rámec toho, čím se dovolací soud musel zabývat při zkoumání důvodnosti dovolání, lze uvést tolik, že otázku, zda sjednaná konkurenční doložka omezuje obchodního zástupce více, než kolik vyžaduje potřebná míra ochrany zastoupeného (§ 672a odst. 3 ObchZ), má význam zkoumat pouze v tom případě, že konkurenční doložka není neplatná podle ustanovení § 672a odst. 2 ObchZ, to jest tehdy, obsahuje-li tato doložka obligatorní náležitosti stanovené v § 672a odst. 1 ObchZ.

Vady řízení, k nimž dovolací soud podle ustanovení § 242 odst. 3, věty druhé, o. s. ř. přihlíží v případě přípustného dovolání z úřední povinnosti, i když nebyly v dovolání uplatněny, ze spisu nevyplývají.

Protože napadené rozhodnutí odvolacího soudu není správné, Nejvyšší soud, aniž ve věci nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), toto rozhodnutí podle ustanovení § 243b odst. 2, část věty za středníkem, o. s. ř. zrušil, včetně závislého výroku o náhradě nákladů řízení /§ 242 odst. 2 písm. b) o. s. ř./, a věc podle ustanovení § 243b odst. 3, věty první, o. s. ř. vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Právní názor dovolacího soudu je pro odvolací soud závazný (§ 243d odst. 1, část věty před středníkem, ve spojení s § 226 odst. 1 o. s. ř.).

O náhradě nákladů dovolacího řízení dovolací soud nerozhodoval, neboť tyto náklady tvoří součást celkových nákladů řízení, o nichž bude rozhodnuto v rozhodnutí, jímž se řízení končí (§ 151 odst. 1, § 224 odst. 1 a § 243b odst. 5 o. s. ř.).

Proti tomuto rozhodnutí není přípustný opravný prostředek.

V Brně dne 30. dubna 2009

JUDr. Zdeněk D e s

předseda senátu